

СТ А Н О В И Щ Е

на проф. д-р Йоана Минкова Спасова-Дикова,
Институт за изследване на изкуствата – БАН,
e-mail joanasd@yahoo.co.uk

по конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент”
по „Кинознание, киноизкуство и телевизия
(филмова и телевизионна режисура)“,
научно направление 8.4. „Театрално и филмово изкуство”,
обнародван в Държавен вестник брой 55 от 8.07. 2025 г.,
с кандидати

гл. ас. д-р Боя Харизанова,
гл. ас. д-р Мария Аверина,
гл. ас. д-р Радослав Камбуров

Бих искала заявя, че този конкурс за „доцент“ по „Кинознание, киноизкуство и телевизия (филмова и телевизионна режисура)“ поставя журито пред труден, дори бих казала невъзможен избор, доколкото става дума за трима абсолютно равностойни кандидати по различен начин, съобразно изискванията за заемане на тази академичната длъжност, основаващи се на разнопосочни критерии, свързани с преподавателската, изследователската и художественотворческата дейност на кандидатите. В становището си ще се опитам да изкажа своето мнение за силните и слабите страни на техните кандидатури.

Гл. ас. д-р Боя Харизанова е родена през 1981 г. в гр. Русе. Завършила е Факултет по журналистика и масови комуникации в СУ „Св. Климент Охридски” през 2003 г. През 2017 г. завършва НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов”, специалност „Филмова и телевизионна режисура”. През 2018 г. завършва магистратура по „Мениджмънт в екранните изкуства” отново в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов”. През 2023 г. защитава докторска степен по режисура в НАТФИЗ. През 2023 излиза книга по докторската ѝ дисертация „Режисьорски подходи при работа с непрофесионални актьори в киното”. От 2018 до 2024 г. работи като като асистент по режисура в Академията. Назначена е за главен асистент на 20.03.2025 г. Участва като експерт в журита на кинофестивали. Работи като сценарист, редактор и режисьор на документални поредици, сериали и риалити формати в БНТ, Btv и Нова телевизия.

Филмография

Харизанова е режисьор на 9 филма (предимно документални, късометражни)

2023 – „КИНО ЕКСТРЕМИСТИ“ /80’/, документален

2022 – „ДЪБЪТ“ /64’/, документален
 2020 – „ПОДАРЪК“ /27’/, игрален
 2018 – „ЧУВСТВО ЗА НЕПОНОСИМОСТ“ /104’/, документален
 2017 – „ИЗПИТ“ /28’/, игрален
 2015 – „ЛЮБОВ“ /24’/, игрален
 2014 „ИСУС“ /24’/, документален
 2014 „РОЖДЕН ДЕН“ /13’/, игрален
 2014 „ЕДИН ДЕН ОТ ЖИВОТА НА ДЯКОН ИВАН“ /12’/,
 документален

Филмите ѝ са били в селекции на различни фестивали у нас и в чужбина. Има 18 награди, от които половината са в чужбина: Румъния, Япония, Хърватия, Китай, Турция, Израел, Казакстан, Русия за филмите „Изпит“, „Любов“, „Исус“, „Чувство за непоносимост“, „Кино екстремисти“.

Тя е режисьор, продуцент, сценарист на редица телевизионни сериала, риалити, документални поредици, студийни предавания, и пр., сред които „Много мой човек“, „Аз и моите жени“ „All Inclusive“, „Братя“, „Такъв е животът“ и др.

Представените материали за конкурса са свързани именно с режисьорската ѝ дейност. Те покриват необходимите наукометрични показатели за придобиване на академичната длъжност „доцент“ в областта на изискуемите разработки по показател В.4. в направление „Изкуство“.

За конкурса са представени три режисьорски работи, държа да отбележа, създадени преди назначаването ѝ като главен асистент:

2023 – „Кино екстремисти“;
 2020 – „Подарък“;
 2018 – „Чувство за непоносимост“.

Съгласна съм с изтъкнатите от д-р Харизанова приноси като режисьор, което макар и важно, представлява само един аспект от необходимите качества за заеманата длъжност.

Като главно достойнство на документалния си филм „Чувство за непоносимост“ тя изтъква факта, че той се фокусира върху живота и творчеството на писателя Георги Марков като се разглежда животът и творчеството му до 1969 год., докато всички останали филми за автора са насочени основно към разследване на политическото му убийство през 1978 г. и се занимават със смъртта на автора. Като друг свой принос Харизанова посочва, че документалният филм „Кино екстремисти“, представлява първият документален портрет на пионерите на българското кино – Васил Бакърджиев, Александър Вазов, Борис Грежов, Панайот Кенков. Останалите филми, които разказват за създателите на българското кино са фокусирани основно върху киноторците Васил и Жана Гендови. „Кино екстремисти“ разглежда творческия път на по-малко известни пионери в българското кино. Бих отбелязала, че филмът действително се

опира на сериозно проучване с помощта на учени от Института за изследване на изкуствата – БАН и е сериозно постижение за българското документално кино. Като следващо свое приносно постижение кандидатката изтъква своя научен труд „Режисьорски подходи при работа с непрофесионални актьори в игралното кино“, който е всъщност нейната докторска дисертация, която вече е била високо оценена от експертите през 2023 г. и не може да бъде представяна в този конкурс.

Предимство на гл. ас. д-р Харизанова пред останалите кандидати е най-вече в областта на режисьорската ѝ работа, свързана с огромна продукция (особено ако бъдат включени отделните сериали, реалити, документални предавания и пр.), както и с многото ѝ национални и международни участия и награди от филмови фестивали, което очевидно е бил неин приоритет в продължение на повече от 20 годишната ѝ професионална дейност. Преподавателската и изследователската дейност на кандидата (тя има три публикации като само едно от тях е в реферирано и индексирано издание), явно е била на по-заден план в професионалния ѝ живот и е несравнимо по-скромна.

Гл. ас. д-р Мария Аверина е родена през 1978 г. в Москва. Завършва Националната гимназия за древни езици и култури през 1997 г. Учи славянска филология с профил полски език в Софийския университет от 1997 до 2002 г., магистър по филмово и телевизионно изкуство с профил режисура в Новия български университет (2010). Учи магистратура по документално кино в Royal Holloway University – Лондон през 2018. През 2023 г. защитава докторат на тема „Монтажни принципи при изграждането на документални филми от архивни материали“ в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, където е асистент по режисура и монтаж от 2018 г. От 2023 е назначена като асистент, а от 12. 08. 2025 като главен асистент в в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“. Участва като експерт в журита на кинофестивали.

Филмография

Аверина е режисьор и понякога сценарист на 8 филма (документални, най-вече късометражни)

- 2024 „ДА ЛЕТИШ С ПЛАВНИЦИ“ /82’/, документален
- 2016 „ОТ КРЕМОНА ДО КРЕМОНА“ /75’/, документален
- 2016 „6 МИНУТИ ЩАСТИЕ“ /13’/, документален
- 2016 „САНЕЛА“ /15’/, документален
- 2012 „КОЙ Е ТОЗИ ГРАД?“ /26’/, документален
- 2010 „КЪСЕН ДОМ“ /29’/, документален
- 2008 „НАВОДНЕНИ“ /20’/, документален
- 2007 „КАРТОГРАФИЯ НА БЯГСТВОТО“ /14’/, документален.

Филмите ѝ са били в селекции на различни фестивали, а „Да летиш с плавници“, „От Кремона до Кремона“ и „Късен дом“ са получили 13 награди, една от които е в Гърция.

Представените за конкурса материали отново, както при другия кандидат, са свързани с режисьорската ѝ дейност, макар и по-малко на брой, те покриват необходимите наукометрични показатели за придобиване на академичната длъжност „доцент“ в областта на изискуемите разработки по показател В.4. в направление „Изкуство“.

За конкурса са представени три режисьорски работи, всичките създадени преди назначаването ѝ като главен асистент:

„От Кремона до Кремона“ (2016);

„Да летиш с плавници“ (2024 г.);

„Късен дом“ (2010 г.).

Принципно съм съгласна с посочените от самата д-р Аверина нейни приноси в областта на документалното кино като режисьор, но и в този случай е представен само един аспект от необходимите качества за заеманата длъжност.

Като достойнство на един от представените за конкурса филми, нейният пълнометражен дебют „От Кремона до Кремона“ (2016), тя изтъква ролята на паралелния монтаж за създаване на напрежение и очакване в зрителя какво следва в житейския път на героите. Този тип съпреживяване на историята от страна на зрителите се доближава до въздействието на игралното кино, което тя смята за приносен момент. Аверина определя своя режисьорски подход като стремеж за максимално приближаване до героите, спечелване на тяхното доверие и проследяване на естествения ход на техния живот без намеса. Според нея естествеността на героите и ситуацияите, съчетана с близката до фикционална структурата на филма е приносен момент. Кандидатката за „доцент“ като приносен момент отново се обръща към друг аспект на нейната режисьорска работа, а именно създаването на биографичен филм. По-конкретно става дума за филма „Да летиш с плавници“, който запознава българската публика отблизо с българския художник Алцек Мишев, живеещ и работещ в Италия от 50 години. Основно достойнство в случая е включването на сериозен масив от архивни кадри, предоставени ѝ от Алцек Мишев, които са основен компонент при изграждането на филма. Чрез тях зрителят визуално успява да се потопи в творческия свят на художника от 70-те, 80-те и 90-те години, в които той създава пърформанси и инсталации на най-необичайни места – от билбордове в най-големите градове на Италия до презокенския круизен кораб „Куин Елизабет 2“. Ситуациите във филма, заснети отново чрез метода на наблюдението, възникват и тук като част от естествения ход на живота на твореца. Според Аверина фактът, че тя запознава българската публика с един непознат доскоро голям български художник, живеещ в Италия и работещ на различни места по света е приносен. Според мен

приносът е по-скоро в един общокултурен контекст, а не толкова в академичен такъв. Другият филм, „Късен дом“ от 2010 г., в който режисьорката откроява своите заслуги, е разгърнат в един по-скоро социално-психологически план. Във филма са съпоставени два свята, които съжителстват един до друг – света на старческия дом в Зона Б-5 в София и съвременния, забързан свят на най-големия за времето си мол в столицата – Sofia Mall на бул. Стамболийски. Като характерно за своята режисьорска работа кандидатката посочва проследяването на движението на героите между две пространства, чрез което тя онагледява с филмови изразни средства видимите пътуванията на героите в реалността, които почти винаги са съпътствани от дълбоки, вътрешни душевни движения. Тя изтъква, че се опитва да предаде възможността за тези вътрешни движения, които понякога дори променят живота на персонажите на филмите на студентите в процеса на преподаване, да ги насърчи смело да търсят своя собствен език на себеизразяване без да посочва конкретна методика по която осъществява това свое намерение.

Нейната преподавателска и публикационна активност на този етап е твърде скромна. Аверина има само две публикации, които са излезли от печат преди да бъде назначена като главен асистент. Една е под печат.

Главен асистент д-р Радослав Камбуров е роден през 1989 г. Неговото професионално израстване е изцяло свързано с НАТФИЗ „Кр. Сарафов“. През 2017 става бакалавър по филмова и телевизионна режисура, през 2018 – магистър по филмово изкуство, през 2020 – добива докторска степен по кинознание, киноизкуство и телевизия. Междувременно е гост-преподавател по направление „Филмова и телевизионна режисура“ и направление „Екранни изследвания и журналистика“ (2018-2020), а след това е асистент по филмова и телевизионна режисура (2020-2022). От 2022 г. до момента е гл. асистент. От 2024 г. е научен експерт и локален ръководител на работни пакети към проекти на Film EU (най-мощният и значим международен алианс, в който Факултет „Екранни изкуства“ към НАТФИЗ някога е участвал), както и ръководител на Центъра за продължаващо обучение в НАТФИЗ. Той участва в няколко образователни и творчески проекта на Film EU. Приносът му за разработването и развитието на Центъра за продължаващо обучение в Академията е значителен.

Като режисьор и сценарист Камбуров е създател на няколко късометражни филма, част от които са негови студентски работи.

Филмография

2025 „ЗМЕЙ“, късометражен игрален

2024 „ХАВАЙ“, късометражен игрален

2019 'INSOMNIA', късометражен игрален
 2019 „ПАСТИР“, късометражен игрален
 2014 „САМОДИВА“, късометражен игрален
 2013 „НОВИТЕ РИЦАРИ“, късометражен игрален
 2012 „БАРИЕРАТА“, късометражен игрален.

Филмите му са селектирани на различни фестивали. Носител е на 4 филмови награди за 'Insomnia' (2019), „Самодива“ (2014), „Барьерата“ (2012).

Д-р Радослав Камбуров има участие в различни роли и в екипите на много други филмови продукции.

За конкурса са представени три режисьорски работи, две от които са създадени след назначаването му като главен асистент:

„Змей“ (2025);
 „Хавай“ (2024);
 'Insomnia' (2019).

Съгласна съм с изтъкнатите от д-р Камбуров негови приноси като режисьор. Принципно характерно за него като творец е експериментирането, където той прилага на практика своите изследователски търсения и теоретични разработки. Камбуров посочва, че още на ниво сценарий и режисура, „Змей“ е замислен като експериментален проект, съчетаващ реализъм и магичност, в който художественият контрол върху образа се разпростира отвъд снимачната площадка и обхваща целия постпродукционен процес. От този авторски подход произтича интегрирането на иновативни технологични решения, превръщащи „Змей“ в първия български филм, в който специалните ефекти са осъществени чрез иновативна интеграция между конвенционални дигитални технологии и основаващи се на Изкуствен Интелект (AI) методи. Този хибриден подход се характеризира както с прилагането на утвърдени визуални практики – включително композитинг, 3Д анимация и дигитално ретуширане – така и с употребата на съвременни алгоритми за генеративно моделиране и машинно обучение. В процеса на постпродукция на филма е използван механизъм на работа, включващ частично обучение на предварително конституирани AI модели, насочени към генериране на визуално съдържание от една страна, а от друга – на техники за текстово подадено управление на изображението (prompt-based image generation). Съчетаването на тези инструменти позволява създаването на комплексни изображения, надхвърлящи техническите ограничения на традиционната постпродукция, особено в условията на изключително ограничени бюджет на късометражното кино в локален обхват. Опитомяването на подобен технологичен подход е маркер за началото на значим етап в развитието на българската филмова индустрия, като демонстрира новите възможности за художествена експресия чрез автоматизирано и полуавтоматизирано генериране на използвани визуални сегменти. В този смисъл „Змей“ може

да бъде разглеждан като първопроходен пример за приложението на генеративен изкуствен интелект в локалния кино контекст, с потенциал да повлияе на утвърдените производствени парадигми. Друга иновация според кандидата е свързана с филма „Хавай“ в контекста на преобладаващата реалистична традиция в българската кинематография, като се позиционира в рядката дори в международен план категория на абсурдистката комедия без диалог, съсредоточена върху единствен персонаж. Тематичният акцент върху дигиталната себемаргинализация подчертава актуални проблеми на съвременното, интегрирайки екзистенциална критика с вътрешнопоколенчески конфликти, до този момент обичайно пренебрегвани от националния аудиовизуален дискурс. Приносна за родното кино е избраната визуална естетика, основана на сюрреалистични похвати като експресионистично широки обективи, неправилни ъгли и клаустрофобични планове, като по този начин се създава хиперреалистична атмосфера (вдъхновена от авторското кино на Жан-Пиер Жоне, Тери Гилиъм и др.), като стиловия подход функционира като метакоментар върху вътрешното състояние на персонажа. Чрез тази стилова инвенция „Хавай“ има новаторски принос в ролята си на медиатор между постмодерната естетика и широката публика, осигурявайки зрителски достъп до комплексна смесица от авангардни киноезици. Камбуров посочва като приносен филма ‘Insomnia’, който според него е важен прецедент в родната киноиндустрия в качеството си на първия късометражен студентски филм, заснет с редовно държавно финансиране от Национален филмов център. Това е първият български филм, който изследва компютърните игри не в частно личностен, обуславящ маргинализация аспект, психологически феномен, а като оформящ социално културни и поколенчески разломи. Филмът представлява визуална и структурна комбинация между реалистично и сюрреалистично повествование, което е рядко в българското кино, особено в микробюджетната му форма, и представлява отклик на постмодернистични чуждестранни традиции.

Бих искала да изтъкна, че д-р Радослав Камбуров развива мащабна дейност и в сферата на гейм дизайна, като креативен директор, наративен дизайнер и консултант в Студио „Пунчев и Тритан“, работейки по над 25 международни проекта за дигитални игри. Участва и в създаването на образователни и блокчейн игри.

Камбуров е автор на монографията „Новата градина. Общуване с идеала в епохата на дигиталните медии“ (2021) и на 9 научни публикации в областта на киното, медийната култура и аудиовизуалната комуникация, 7 от които са излезли след 2022 г.

В НАТФИЗ „Кр. Сарафов“ той преподава режисьорски изразни средства и води практически упражнения, посветени на работа с актьори, мизансцен, монтаж и визуално-звукова експресивност. Като ръководител на Центъра за продължаващо обучение към Академията той разработва

устойчив модел за извънаудиторно образование, включително въвеждане на микрокредити, дигитални платформи и международни партньорства. В рамките на европейските инициативи FilmEU+ и WIRE FilmEU д-р Камбуров ръководи ключови работни пакети, свързани с международни бакалавърски програми по кино (Pathfinder), академия за микрокредити, студентска мобилност и равнопоставеност, както и изграждане на международна дигитална платформа за студентски аудиовизуални произведения. Той активно се включва в разработването на нови педагогически модели, организирането на семинари и международни форуми.

Участва като експерт в журита, конференции и изследователски проекти, развивайки иновации в съвременната филмова и образователна практика. Съчетавайки академичната, творческата и гейм индустрията, д-р Радослав Камбуров изгражда цялостен профил на преподавател, изследовател и иноватор в областта на аудио-визуалните изкуства.

И трите кандидатури отговарят на минималните национални изисквания, т.е. има наличие на равни условия по чл. 26, ал. 1.

По тази причина са важни допълнителните обстоятелства, свързани с преподавателската, изследователската и художественотворческата дейност на кандидатите.

С оглед на вече изтъкнатите качества на тримата главни асистенти от НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, давам принципна положителна оценка за тяхната режисьорска работа по пътя им към професионално утвърждаване в сферата на киноизкуството.

Що се отнася до техните кандидатури за заемане на академичната длъжност „доцент“ по „Кинорежисура“ обаче, ще си позволя да изтъкна следните съображения, свързани с етапите на академичното им израстване.

Доколкото гл. ас. д-р Боя Харизанова е назначена на академичната длъжност „главен асистент“ по „Кинорежисура“ съвсем наскоро – през март 2025 г., напълно подкрепям скорошно взетото решение на Факултетния съвет тя да заеме именно тази длъжност на този етап от кариерното ѝ израстване. Според мен преназначаването ѝ на длъжността „доцент“ със същите показатели, изцяло съответстващи на длъжността „главен асистент“, както правилно е преценил съвсем скоро Съвета, би било твърде прибързано.

Аналогичен е случаят с гл. ас. д-р Мария Аверина, която също е назначена на академичната длъжност „главен асистент“ по „Кинорежисура“ съвсем неотдавна – през август 2025 г. В този смисъл нейното преназначаване на длъжността „доцент“ със същите показатели, изцяло

съответстващи на длъжността „главен асистент“, аз лично смятам също за прибързано.

Главен асистент д-р Радослав Камбуров е на тази длъжност от 2022 г. Междувременно той има известно натрупване на практически опит като преподавател, изследовател и кинорежисьор. В творческата му биография, от последните три години, която по биологични причини е най-кратката, могат да бъдат включени: силната критическа дейност в страницата на Центъра за семиотични и културни изследвания, дейността му като гейм консултант, гейм дизайнер и наративен дизайнер, което кореспондира силно с някои от творческите му търсения, работата му в Центъра за продължаващо обучение към Академията, участието му в европейските инициативи FilmEU+ и WIRE FilmEU по работни пакети, свързани с международни бакалавърски програми по кино (Pathfinder), както и в изграждането на международна дигитална платформа за студентски аудиовизуални произведения.

Въпреки някои съображения по повод неговата художественотворческа дейност, която засега е по-скромна, но очевидно през последните две години се активизира, кандидатура му за „доцент“ от трите предложения ми се струва най-подходяща и перспективна, съобразно неотложните нужди на Академията за хабилитиране на млади преподаватели, доколкото д-р Камбуров има сериозна публикационна активност и в най-голяма степен работата му е обвързана с образователната дейност в Академията в сравнение с останалите двама кандидати.

С оглед на вече казаното дотук, препоръчвам на Факултетния съвет да прецизира своя избор съобразно изтъкнатите от експертното жури силни и слаби страни на кандидатурите и да обмисли евентуалното обявяване на следващи конкурси за „доцент“ по „Кинорежисура“ в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, което очевидно е необходимо, за което са показателни трите качествени кандидатури за тази позиция и с цел разрешаване на съществуващите кадрови проблеми.

7. 12. 2025

Подпис:

проф. д-р Йоана Спасова-Дикова